

Vikingatiden dynamisk med många och långvariga kulturutbyten

Boken *Vikingatider* av **Anna Lihammer** och **Ted Hesselbom**, ger en nyskapande, översiktlig och ändå grundlig bild av den dynamiska vikingatiden. Denna ska ha börjat med attacken på klostret på Lindisfarne 8 juni 793.

Författarna ger en översikt på många hundra sidor med fina bilder, där de berättar hur idén om vikingatiden förändrats genom tiderna. Det är intressant att få veta hur kontakten mellan nordbor och antikens högkulturer går långt tillbaka i tiden. Sedan hade redan bronsåldersmänniskorna kontakter över hela Europa, så detta är ju naturligt. Även på stenåldern kunde folk flytta på sig mellan kontinenter för att upprätthålla den genetiska mångfalden.

Bilden av vikingarna en 1800-talsskapelse

Författarnas skildring av hur bilden av vikingen skapades är spännande. Vikingarnas era definierades tidsmässigt av arkeologen **Oscar Montelius** med början 1873. På 1800-talet var Sverige ingen stormakt. Riket hade till och med förlorat Finland. 1811 bildade tolv vänner i Stockholm Götiska förbundet. De ville berätta om historien och särskilt vikingatidens för att ingjuta manlighet i Sveriges försvagade män.

Men Karl XIV Johan, Sveriges nye kung från Frankrike, ville inte demokratisera Sverige i onödan. Han tog över mytbildningen och gjorde om vikingen till en krigargud. Samtiden skulle se Karl XIV Johan som stridsguden Oden själv.

Långvariga kontakter mellan Norden, Rom och Västeuropa

Enligt författarna Lihammer och Hesselbom visar arkeologiska fynd hur nordbor redan innan vikingatiden tjänade som soldater i kejsarriket Rom. En romersk gudastatyett från järnåldern (0–400 e. Kr.) hamnade i myllan på Öland. Detta hände även med en del andra romerska konst- och bruksföremål. Svenska fornborgar och senare vikingagårdar kan ha inspirerats av kontakt med romerska fort.

När Romarriket lämnade England, började människor från Angeln, Sachsen och Jylland att härja i området. Det är intressant att enligt *Vikingatider* var alltså inte vikingarna först med att härja i Frankrike och England.

Många känner till hur den vikingatida, sveahandelsplatsen Birka förenade öst, väst, nord och syd. Men det fanns också andra gamla handelsplatser överallt i Norden runt kontinentaleuropas nordkust. Det är spännande att få läsa om alla kontakter mellan nord och syd, öst och väst.

Segel och skeppsbygge viktiga uppfinningar

Under 700–800-talen utvecklas de stora, kvadratiska och storrutiga seglen, nödvändiga för vikingarnas långväga resor. Produktionen måste också ha uppnått större samordning i Norden. Att bygga ett skepp kan ha krävt 40 000 arbetstimmar och ull från 200 får till seglen. Arbetskraften var sannolikt slavar men krävde ändå resurser. Det är tankeväckande vad produktionsförmågan kan antyda om samhällsutvecklingen på denna tid.

Men i Norden fanns ännu inga riken utan snarare konkurrerande lokala hövdingar. Dessas konflikter och allianser skulle leda till grundandet av större riken längre fram.

Enligt Lihammer och Hesselbom var attacken på Lindisfarne 793 varken det första eller största anfallet från vikingar i Västeuropa. Vattnen kring Holy Island, där Lindisfarne ligger, är ett svårnavigerat område som ändras mellan ebb och flod. Anfallarna måste ha haft god lokalkännedom sedan tidigare via

fredligt samröre. I gravområdet vid Bamburgh nära Lindisfarne finns isotoper från Norden i vissa kroppar i gravarna. Det är tankeväckande att nordbor antagligen hade varit i området sedan ett par hundra år innan attacken på klostret i Lindisfarne.

England bestod då av småriken som konkurrerade inbördes och som sedan århundraden lidit av rövare. Dessa kom bland annat från områden i delar av Skandinavien som Jylland. Det arkeologiska materialet berättar om allt fler vikingaattacker från runt 830 men också om fredliga kontakter. Så rövande var en kultur som nordborna var en del i. Det är spännande att skandinaverna inte var ett främmande inslag.

Karl den stores vänskapsförbindelser med kalifen av Bagdad

Karl den Store, även kallad Charlemagne, var kung över Frankerriket från 768 och blev senare kejsare av det västromerska riket från 800 fram till sin död år 814. Han är känd för att ha enat stora delar av Västeuropa under sitt styre och för att ha främjat kultur och utbildning genom den så kallade "karolingiska renässansen".

Tidigare forskning har hävdats att det inte fanns fredligt samröre mellan muslimernas riken och kristenheten. Det vidgar nog mångas vyer att kristenheten och islam i början hade så täta kontakter. Men enligt *Vikingatider* utbytte **Karl Den Store** och **Harun al-Rashid**, kalifen av Bagdad vänskapsbetygelser. Rashid skänkte till och med en ålderstigen, kanske vit, stridselefant till frankerkungen. Det var en stor ära.

Personliga alliansbyggen och maktpositioner över släkt- och folkgränser

Den danske stormannen **Harald Klak** tvingades efter politiska och militära strider i Jylland att söka stöd hos frankerna, berättar Lihammer och Hesselbom. Det ledde till att han döpte sig och blev frankisk vasall. Klak förde med sig den kände missionären Ansgar tillbaka till Jylland. Klak bodde ett tag i

Hedeby men fick efter ett militärt anfall fly åter till frankerna. Franker och skandinaver beblandade sig i varandras religiösa och politiska maktsfärer. Skiljelinjen var spännande nog inte mellan ett folk som franker och ett annat som danerna utan olika allianser av medlemmar i olika folk mot varandra.

Frivilliga människoeffter

Gravsederna och människoeffren i anknytning till dessa väcker många tankar hos mig. Det finns enligt författarna spår av personer begravda intill varandra i vikingarnas gravar där den ena antas ha varit förnäm och den andra ett offer. En muslimsk resenär, **Ibn Fadlan**, skildrar hur en kvinna går med på att bli strypt, knivhuggen och offerad när en förnäm person dör. Gravar kunde stå öppna under månader. Detta var inte bara för att alla skulle kunna ta farväl av den döde utan också för att en död härskares personliga, alliansbaserade maktbygge skulle kunna överföras till hens arvtagare.

Många fredliga kulturutbyten

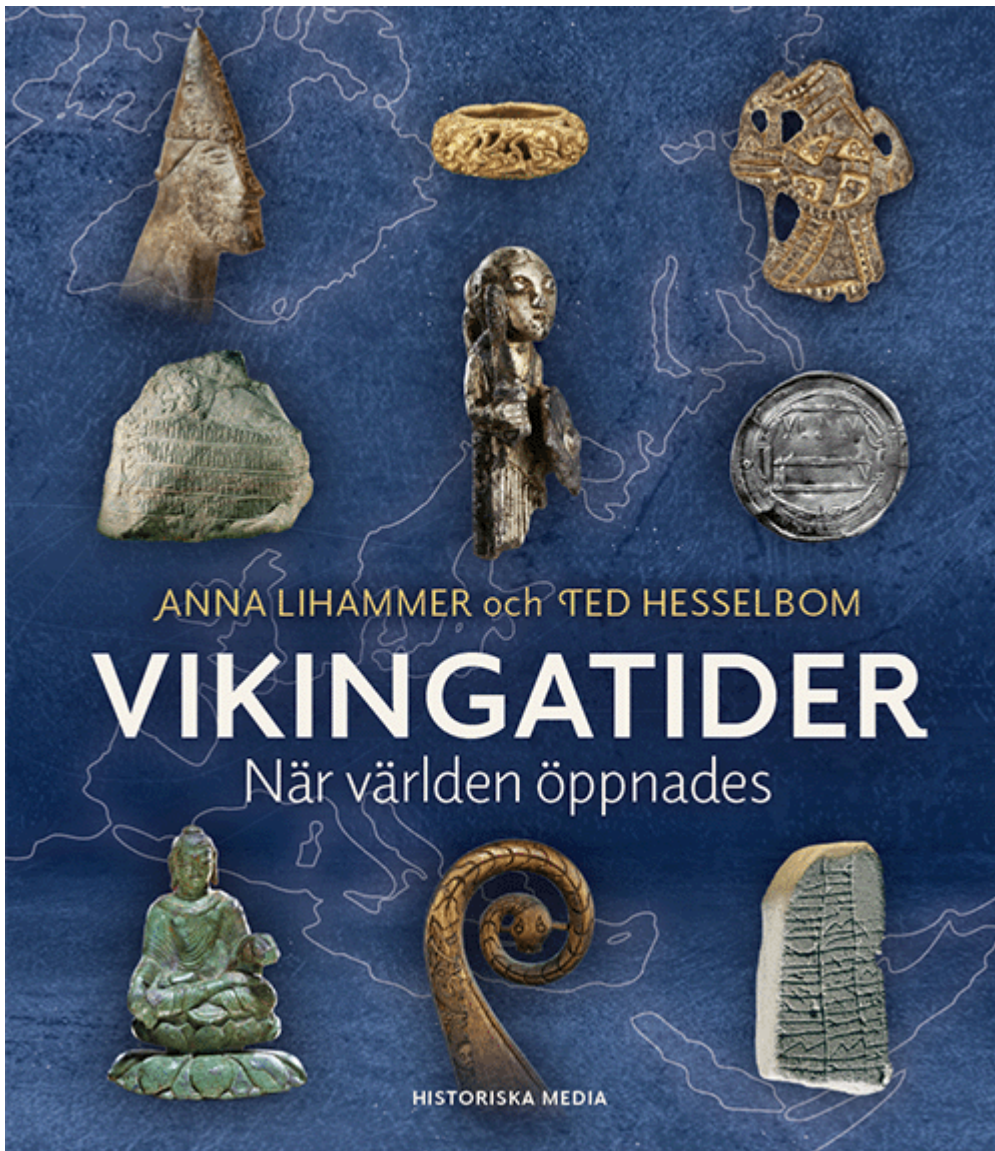
Modet i Birka var inte alltid skandinaviskt utan ibland östromerskt och ibland muslimskt visar gravarna. Handeln gav intressant nog många kulturinflytanden enligt Lihammer och Hesselbom. En grav efter en kristen aristokrat i Danmark hade även hedniska inslag. Kulturgränserna var flytande.

Text: Oskar Brandt

Vikingatider

Ted Hesselbom och Anna Lihammer

Historiska Media, 2023

Ted Hesselbom, född 1960, är en svensk konstnär, författare och museichef, med tidigare uppdrag som chef för Röhsska museet och Sigtuna museum. Han är utbildad i grafisk design vid Konstfack.

Anna Lihammer, född 1973, är arkeolog och författare med en doktorsexamen från Lunds universitet. Hennes forskning har fokuserat på vikingatiden och medeltiden. Hon debuterade 2014 som deckarförfattare och har vunnit Svenska Deckarakademiens pris för bästa debut. Tillsammans med Ted Hesselbom skriver hon både historiska romaner och fackböcker